

УДК 339.9:[(470+571)(477):355.01

DOI: 10.31617/visnik.knute.2022(143)01

**МАЗАРАКІ Анатолій,**  
д. е. н., професор, ректор  
Державного торговельно-економічного  
університету  
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0001-5283-8444  
rector@knute.edu.ua

**MAZARAKI Anatolii,**  
Doctor of Science (Economics), Professor,  
Rector of State University  
of Trade and Economics  
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5283-8444  
rector@knute.edu.ua

**МЕЛЬНИК Тетяна,**  
д. е. н., професор, завідувач кафедри  
міжнародного менеджменту  
Державного торговельно-економічного  
університету  
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-3839-6018  
t.melnyk@knute.edu.ua

**MELNYK Tetiana,**  
Doctor of Science (Economics),  
Professor, the Head of the Department  
of International Management  
State University of Trade and Economics  
Kyoto Str., 19, Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3839-6018  
t.melnyk@knute.edu.ua

## СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО: ВИКЛИКИ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

## THE WORLD ECONOMY: THE CHALLENGES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

**Вступ.** Економіка у стані війни має функціонувати за законами воєнного часу. Підприємства України в тилу переорієнтуються на роботу заради перемоги. Це передбачає налагодження ефективної роботи всіх необхідних підприємств, мобілізацію ресурсів та створення нової логістики.

**Проблема.** Вже сьогодні вкрай актуальним є розроблення планів щодо повоєнного відновлення української економіки. Тому перед державою постає завдання формування стратегічних передумов нової економічної моделі, яка сформується після завершення війни з росією.

**Метою** статті є дослідження функціонування економіки та ринку праці у воєнний період та визначення концептуальних засад повоєнного відновлення економіки, виходячи

**Introduction.** The economy in a state of war must function according to the laws of war. Ukrainian enterprises in the rear are reorienting to work for victory. This involves establishing the efficient operation of all necessary enterprises, mobilizing resources and creating new logistics.

**Problem.** The development of plans for the post-war recovery of the Ukrainian economy is extremely important today. Therefore, the state faces the task of forming the strategic preconditions for a new economic model that will be formed after the end of the war with russia.

**The aim** of the article is to study the functioning of the economy and the labor market during the war and to determine the conceptual framework of postwar economic recovery,

---

© Мазаракі А., Мельник Т., 2022

Внесок авторів є рівнозначним.

Автори не отримували прямого фінансування для цього дослідження.

Mazaraki A., Melnyk T. Svitove gospodarstvo: vyklyky rosij's'ko-ukrai'ns'koi' vijny. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 3. S. 4-35.  
[https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022\(143\)01](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022(143)01)

зі змін в економічній структурі та враховуючи сучасні світові тенденції розвитку.

**Методи.** Використано методи статистичного аналізу, синтезу, порівняння, групування, табличного та графічного зображення результатів.

**Результати дослідження.** Встановлено стійкі економічні тренди, що визначатимуть розвиток економік країн світу. Окремлено найближчі перспективи глобального економічного розвитку під впливом глобальних зрушень, пандемії та війни України з росією. Проаналізовано наслідки воєнних дій для галузей економіки та ринку праці України. Сформульовано ключові засади переходу України у повоєнний період до нової моделі економічного розвитку, в основу якої покладено індустріальне відродження на нових технологічних рішеннях.

**Висновки.** Військове вторгнення росії в Україну призвело до жахливих гуманітарних наслідків та соціально-економічної кризи. Це позначиться на всіх показниках економічного розвитку держави. Економічна криза в Україні посилиться глобальним економічним спадом. Наведено нові можливості відновлення економіки України після війни та визначено сценарії соціально-економічного розвитку України у повоєнний період.

*Ключові слова:* світова економіка, глобальні тренди, структурні зрушення, зовнішня торгівля, війна, повоєнний період, індустріальний розвиток, структурна економічна політика.

JEL Classification: E60, F01, F14, F29, H54, O16

**Вступ.** Гостра актуальність проблематики стратегічного розвитку України у довгостроковому періоді, обумовленого впливом глобальної пандемії COVID-19, визначається сучасними змінами в світовій економіці та новими трендами загальносвітового розвитку. Нині відзначається уповільнення зростання світової економіки після активного відновлення, слідом за спадом, спричиненим пандемією. Після початку відновлення у другій половині 2020 р. темпи зростання світової економіки скоротилися у першому півріччі 2021 р. на тлі нових спалахів COVID-19, а також поточних проблем у роботі глобальних виробничо-збутових ланцюгів та високих цін на сировинні товари. Попри значний прогрес у вакцинації населення у розвинених економіках і багатьох країнах, що розвиваються, у третьому кварталі зростання світової економіки ще більше сповільнилося, оскільки різкий економічний спад у США та Китаї значно компенсував намічене зростання в країнах Євразії.

based on changes in economic structure and taking into account current global development trends.

**Methods.** Methods of statistical analysis, synthesis, comparison, grouping, tabular and graphical representation of results were used.

**Results.** Stable economic trends that will determine the development of the world's economies have been identified. The nearest prospects of global economic development under the influence of global changes, pandemic and war of Ukraine with russia are outlined. The consequences of military actions for the sectors of the economy and the labor market of Ukraine are analyzed. The key principles of Ukraine's transition to the new model of economic development in the postwar period, which is based on industrial revival on new technological solutions, are formulated.

**Conclusions.** Russia's military invasion of Ukraine has led to terrible humanitarian consequences and socio-economic crisis. This will affect all indicators of economic development of the state. The economic crisis in Ukraine will be exacerbated by the global economic recession. New opportunities for the recovery of Ukraine's economy after the war are presented and scenarios of socio-economic development of Ukraine in the postwar period are identified.

*Keywords:* world economy, global trends, structural changes, foreign trade, war, post-war period, industrial development, structural economic policy.

Уповільнення зростання світової економіки, яке спостерігається останнім часом, багато в чому відображає загострення проблем з поставками, включаючи дефіцит електроенергії в Китаї, що створило серйозну загрозу світовому промислому виробництву та виробничо-збутовим ланцюгам. Однією з головних проблем стало прискорення світової інфляції, а в результаті заходів, які вживають центральні банки країн, що розвиваються, стали жорсткішими умови кредитування. Ціни на енергоносії на світових ринках побили історичні рекорди, а зростання міжнародної торгівлі втратило динаміку на тлі уповільнення зростання світової економіки та збереження проблем з поставками. Як зазначається у Доповіді Світового Банку [1], пандемія *COVID-19* вплинула на потенційний обсяг виробництва через негативний вплив на людський капітал та інвестиції, особливо в країнах, що розвиваються. Крім того, криза непропорційно більшою мірою торкнулася вразливих груп населення і призвела до збільшення нерівності. Згідно з прогнозами, до кінця поточного року близько 100 млн людей знову опиняться в стані бідності.

Світ стоїть на порозі глобальних соціально-економічних зрушень, що пов'язані з чотирма факторами структурних змін – магістральними трендами, які визначатимуть розвиток світу за тим чи іншим сценарієм [2]. Це, *по-перше*, демографічні зміни, пов'язані з уповільненням глобального приросту населення, його старінням та міграцією; *по-друге*, – глобальні екологічні зміни, які посилюють міждержавну конкуренцію та спричиняють ризики розвитку та безпеки держав, особливо тих, що розвиваються; *по-третє*, трансформації економічного змісту, що формують виклики збільшення національного боргу, фрагментування світової торгівлі, проблеми зайнятості населення, які вимагають вироблення нових підходів до регулювання, зокрема цифрового; *по-четверте*, прискорення створення технологій та їх впровадження не тільки прокладає дорогу у майбутнє, але й руйнує звичний уклад. Загострюється технологічна гонка за володіння ключовими технологіями та технологічне домінування.

На початку 2022 р. росія війною завдала українській економіці удару, який можна порівняти з руйнуваннями Другої світової війни. Тому економіка, яка перебуває у стані війни, має функціонувати за законами воєнного часу. Підприємства України в тилу переорієнтовуються на роботу заради перемоги, при цьому не обов'язково йдеться лише про озброєння, оскільки воюючій країні також необхідне продовольство, паливо та багато інших товарів. Це передбачає налагодження ефективної роботи всіх необхідних підприємств, мобілізацію ресурсів та створення нової логістики.

**Проблема.** У перспективі Україна, крім того, що зазнає істотного впливу кардинальних глобальних трансформацій, ще й опиниться перед викликами повоєнного часу. За оцінками зарубіжних експертів, ВВП країни у 2022 р. скоротиться більш ніж на 46 % [3], зміниться структура

української економіки внаслідок руйнівного впливу війни, суттєві зміни очікують ринок праці – мільйони українців уже втратили робочі місця.

Сьогодні надзвичайно актуальним є розроблення планів щодо повоєнного відновлення української економіки. Це передбачає вироблення параметрів, контурів економічної політики, яка враховувала б повоєнний стан виробників товарів/послуг, ресурси домашніх господарств та держави. Тому перед державою постає завдання формування стратегічних передумов нової економічної моделі, яка сформується після завершення війни з росією.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика структурних зрушень та вивчення зв'язків між структурою національної економіки та темпами економічного зростання стала предметом дослідження відомих зарубіжних учених: Е. Домара, П. Друкера, В. Льюїса, Д. Кендрика, Дж. Б. Кларка, В. Парето, Р. Солоу, Дж. Стігліца, Р. Стоуна, Я. Тінбергена, А. Тоффлера, Ж. Форрестьє, Ф. Хайєка, Р. Харрода тощо. Наразі більшість праць зарубіжних науковців присвячено проблематиці змін у секторальній економічній структурі у контексті сталого розвитку, зокрема, це дослідження М. Савони та Т. Карлі [4], А. Рауфа зі співавторами [5], Е. Хурмекоскі [6] тощо. Останніми роками науковці приділяють велику увагу цифровим трансформаціям в економіці (Д. Ендрюс зі співавторами [7], Р. Болдін [8], Ж. Кремер зі співавторами [9], С. Мітрополюс, С. Дуліджеріс [10], К. Дієго, М. Містієрі [11], К. Абрахам зі співавторами [12] та ін.). Зміни в національних туристичних потоках в умовах пандемії розглядали К. Жеон та Г. Янг [13]. Дослідженню впливу посилення інтернаціоналізації та глобалізації міжнародних економічних відносин на національні економічні перетворення присвячено працю Ж. Оспанбаєва, А. Мирзахметової та Д. Челесті [14]. Різні аспекти структурної політики інклюзивної індустріалізації розглянуто в публікаціях К. ван дер Вена [15], К. Хуан зі співавторами [16], С. Остсубо [17], К. Кіма зі співавторами [18].

В Україні питання структурних зрушень широко аналізуються відомими вченими. Зокрема, у працях В. Сіденка [19], О. Пелех [20], В. Антонюк [21] ґрунтовно визначено негативні прояви у базових структурних макроекономічних пропорціях. Вплив структурних зрушень на ефективність структурних змін в економіці досліджено Б. Марковим [22], теоретичні аспекти державного регулювання структурних зрушень в економіці – Б. Дергалюком [23]. К. Редько, Ю. Голембіовська оцінювали наслідки розвитку галузей економіки в умовах членства України в СОТ [24]. У праці Л. Потравки розглянуто структурні особливості зовнішньої торгівлі України, які відображають структуру конкурентних можливостей національної економіки [25]. Концептуальні засади політики Новітнього індустріального розвитку України досліджено у фундаментальній праці під керівництвом В. Власюка [26].

Однак нині актуалізується проблематика функціонування економіки України в умовах війни та формування соціально-економічної моделі у повоєнний період, виходячи зі змін у структурі економіки та ринку праці у взаємозв'язку із глобальними трендами розвитку.

**Метою** статті є дослідження функціонування економіки та ринку праці у воєнний період та визначення концептуальних засад повоєнного відновлення економіки, виходячи зі змін в економічній структурі та враховуючи сучасні світові тенденції розвитку.

**Методи.** Теоретичну та методичну основу для написання статті становили сучасні наукові концепції та теоретичні розробки з питань подальшого розвитку глобальної економіки, структурних трансформацій країн світу, аналітичні дослідження Національної Ради по Розвідці (США), ООН, Центру глобального прогнозування *Oxford Economics*, Світового Банку, консалтингової організації *GMK*, статистичні дані Міжнародного валютного фонду, Світового Банку, Державної служби статистики та Національного Банку України.

Для досягнення мети дослідження використано методи статистичного аналізу, синтезу, порівняння, групування, табличного та графічного зображення результатів.

#### **Результати дослідження.**

#### ***Довгострокові глобальні тренди, виклики та сценарії розвитку світу.***

Останніми роками внаслідок руйнівного впливу пандемії *COVID-19* перед світом постають глобальні виклики, внаслідок чого він дедалі більш фрагментується. При цьому здатність долати виклики не завжди є адекватною масштабу проблем. З'являється дедалі більше ліній протистояння як усередині держав, так і на міжнародному рівні. І це зводить у ранг ключових факторів здатність до адаптації та консолідації зусиль усередині та зовні [2].

Серед структурних сил, що визначатимуть подальший розвиток світу, виділяють: демографію, навколишнє середовище, економіку та технології.

Як зазначається у звіті Центру середньострокового та довгострокового стратегічного планування розвідувальної агенції США (*National Intelligence Council*), найбільш певними тенденціями протягом наступних 20 років будуть великі демографічні зрушення, оскільки наразі відмічається уповільнення зростання глобального населення та швидке збільшення його середнього віку (*табл. 1*).

Деякі розвинені та країни з економікою, що розвивається, зокрема в Європі та Східній Азії, "старітимуть" швидше і зіткнуться зі скороченням населення, що негативно вплине на економічне зростання. При цьому деякі країни, що розвиваються – у Латинській Америці, Південній Азії, на Близькому Сході та в Північній Африці, отримають переваги від збільшення населення працездатного віку, що

відкриває можливості для демографічних дивідендів у поєднанні з покращанням інфраструктури та кваліфікації. Нині у кожному регіоні протягом останніх кількох десятиліть відбувся неабиякий прогрес у людському розвитку, що включає охорону здоров'я, освіту та процвітання домогосподарств. Однак надалі багатьом країнам буде важко розвивати і навіть підтримувати ці успіхи. Попередні вдосконалення були зосереджені на основах охорони здоров'я, освіти та скорочення бідності, але наступні рівні розвитку є складнішими і стикаються з новими викликами. Перед державами постануть проблеми потенційного уповільнення глобального економічного зростання, старіння населення та наслідків конфліктів і зміни клімату, однак не всі зможуть ефективно їх вирішити. Тому зміна глобальних демографічних тенденцій вочевидь посилить диспропорції в економічних можливостях всередині та між країнами протягом наступних двох десятиліть, а також створить більший тиск і суперечки щодо міграції.

*Таблиця 1*

**Довгостроковий прогноз демографічних показників за регіонами**

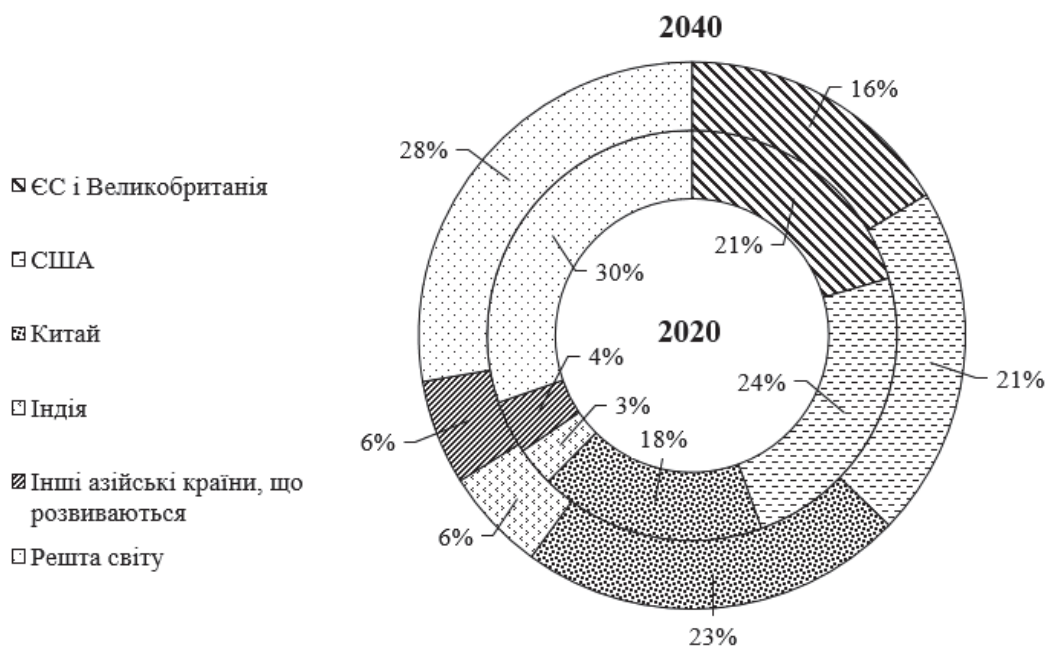
Регіон	Кількість населення, млн		Частка урбанізованого населення, %		Тривалість життя, років		Середній вік, років		Захворюваність неінфекційними хворобами, на 1 тис. осіб	
	2020	2040	2020	2040	2020	2040	2020	2040	2020	2040
Північна Америка	369	402	74.1	80.4	79.1	82	38.6	41.4	9.1	10.3
Європа	630	633	75.3	81.9	80.9	83.9	41.9	46.5	9.0	10.9
Латинська Америка	651	739	82.4	87.4	75.8	79.3	31.0	37.9	4.6	6.8
Близький Схід і Північна Африка	463	602	66.1	71.7	74.4	77.5	27.5	31.9	3.7	5.6
Африка на південь від Сахари	1138	1814	41.6	53.1	61.9	66.9	18.9	22.1	2.9	3.2
Південна Азія	1856	2199	34.8	46	69.8	73.4	27.5	33.8	4.8	6.3
Східна Азія і Океанія	2389	2498	61.0	69.8	76.6	79.6	34.4	40.0	5.3	7.8

*Джерело:* узагальнено авторами за даними [27; 28].

Ймовірні зміни протягом наступних двох десятиліть, особливо в 2030-х роках відбудуться й у сфері навколишнього середовища, яке фізично відчує наслідки зміни клімату. Наявність більш екстремальних штормів, посух та повеней, танення льодовиків і крижаних брил, підвищення рівня моря зумовить підвищення температури. Кліматичний вплив буде діяти непропорційно в країнах, що розвиваються, а в бідніших регіонах можлива деградація навколишнього середовища, що створить нові вразливі місця та посилить існуючі ризики для економічного процвітання, забезпечення харчуванням і водою, здоров'я та енергетичної безпеки. Уряди, суспільство та приватний сектор, ймовірно, розширять заходи з адаптації та стійкості для подолання

існуючих загроз, але навряд чи ці заходи будуть рівномірно розподілені, залишаючи деякі групи населення позаду. Будуть зростати дебати щодо того, як і як швидко можливо досягти нульових викидів парникових газів.

Економічний аспект глобальних змін, що включає зростання державного боргу, більш складне та фрагментарне торговельне середовище, зрушення в торгівлі та нові зміни в зайнятості, що, найімовірніше, вплине на внутрішні та міждержавні умови. Багато урядів можуть виявити, що вони мають меншу гнучкість, оскільки орієнтуються на більший борговий тягар, різноманітні правила торгівлі та ширший спектр потужних державних та корпоративних суб'єктів, які здійснюють вплив. Великі платформні корпорації, які забезпечують онлайн-ринки для великої кількості покупців і продавців, можуть стимулювати продовження глобалізації торгівлі й допомогти меншим фірмам розвиватися та отримати доступ до міжнародних ринків. Ці потужні фірми, ймовірно, намагатимуться вплинути на політичні та соціальні сфери, маючи на меті введення державами нових обмежень. При цьому азійські економіки готові продовжити десятиліття зростання принаймні до 2030 р., хоча потенційно повільніше (рис. 1).



**Рис. 1. Прогноз розподілу світового ВВП**

Джерело: побудовано за даними [28].

Вони навряд чи досягнуть рівня валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення або економічного впливу нинішніх країн з розвинутою економікою, включаючи США та країни Європи. Зростання продуктивності залишається ключовою змінною; збільшення темпів зростання могло б пом'якшити багато економічних проблем, проблем людського розвитку та ін.

Технології, що здатні пом'якшити ці та інші проблеми, винаходяться, використовуються, розповсюджуються, а потім відкидаються з постійно зростаючою швидкістю по всьому світу, і з'являються нові центри інновацій. Протягом наступних двох десятиліть темпи та охоплення технологічних розробок, ймовірно, зростатимуть ще швидше, трансформуючи цілий спектр людського досвіду та здібностей, а також створюючи нові напруження та розриви всередині та між суспільствами, галузями промисловості та державами. Державні та недержавні суперники змагатимуться за лідерство та домінування в науці й техніці з потенційно каскадними ризиками та наслідками для економічної, військової та соціальної безпеки.

Зазначені магістральні тренди впливатимуть на те, що всередині суспільств зростатимуть роздробленість і суперечки щодо економічних, культурних і політичних питань. Унаслідок значної поінформованості населення дедалі песимістичніше сприймає сучасні тренди, роботу державних інститутів, фрагментується на різні ідентичності. Держава зазнає наростаючого тиску з боку всіх чотирьох структурних факторів і виникає розрив між можливостями держави і запитами з боку суспільства.

На міжнародному рівні дедалі очевиднішою є неможливість домінування однієї держави у всіх регіонах. Однак саме США та КНР матимуть найбільший вплив на інших гравців, створення норм та правил, функціонування міжнародних інституцій. Збільшується ризик міждержавних конфліктів, проте це буде конфлікт іншого типу, із застосуванням гіперзвукової зброї, штучного інтелекту.

Незважаючи на глобальну невизначеність, *НІС* розробило п'ять сценаріїв майбутнього розвитку світу у 20-річній перспективі (*табл. 2*), які переважно передбачають позитивну роль глобальних викликів, оскільки вони дозволяють країнам об'єднуватися для їх подолання. Параметри сценаріїв залежать від впливу таких структурних факторів, як стан світової економіки, боротьба зі зміною клімату та суперництво за технологічне лідерство. Також найважливішим параметром світового розвитку є стан та динаміка відносин США та КНР, що також впливатиме на соціально-економічне становище інших держав та регіонів [2]. При цьому лише два сценарії з п'яти ("Конкурентне співіснування" і "Трагедія та мобілізація") передбачають співпрацю двох економічних гігантів, а не їх ворожнечу.

Таким чином, зважаючи на настільки серйозні структурні зрушення в усіх аспектах соціально-економічної діяльності світу, які породжені у тому числі сучасними глобальними технологічними змінами, можна констатувати факт неможливості ринкового саморегулювання внаслідок недостатності визначеності у діях ринкових параметрів у періоди кардинальних змін. Як зазначає В. Сіденко: "В умовах, коли принципово нові технології виробництва і бізнесу



впродовж найближчих двох-трьох десятиліть кардинально змінюватимуть економічний ландшафт світу, фактор часу починає відігравати критичну роль" [19]. У цьому випадку пасивна роль держави може призвести до фатальних наслідків, зокрема втрати інтересу до вітчизняної продукції з боку новітніх глобальних ринків.

Таблиця 2

**Можливі сценарії розвитку світу до 2040 р.**

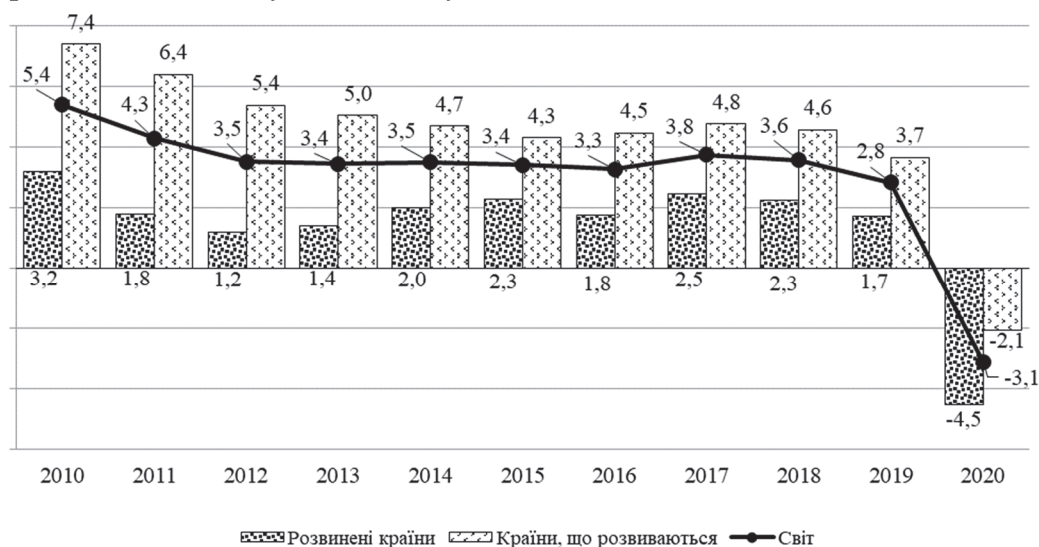
Сценарій	Зміст	Ключові позиції
"Ренесанс демократії"	США та союзники знову набувають лідерства, оскільки авторитарні системи доводять свою неефективність для технологічного та суспільного розвитку	З часом поєднання жорстких репресій, зупинки економічного зростання та зростаючого демографічного тиску підірвало усталені авторитарні режими в Китаї та Росії, роблячи їх менш передбачуваними та більш агресивними в сусідніх регіонах
"Світ, що пливе за течією"	Міжнародна система стає хаотичною, а порушення міжнародних правил – нормою. Країни ОЕСР стикаються з уповільненням зростання, а Китай прагне цим скористатися собі на благо	Усе більш агресивні дії Китаю в Азії підвищують ризик збройного конфлікту з іншими регіональними державами, особливо через критичні ресурси. Навпаки, країни, що розвиваються, з великою кількістю безробітних молодих людей, відчувають себе змушеними задовольнити вимоги Китаю в надії отримати необхідні інвестиції та допомогу
"Конкурентне співіснування"	США та КНР фокусуються на економічному зростанні та відновлюють торгівлі взаємини. Хоча конкуренція зберігається, взаємозалежність стримує військові ризики	Суперництво США і Китаю та інші міждержавні відносини спрямовується на конкуренцію за ринки, ресурси та репутацію бренду в рамках взаємоприйнятних правил у цих сферах. Посилення економічної взаємозалежності знижує ризик того, що великі держави ведуть збройний конфлікт; більшість з них бере участь у операціях впливу, корпоративному шпигунстві та кібератаках, які дають змогу їм досягати цілей, не ризикуючи руйнівними війнами
"Розрізнені башти"	Кінець епохи глобалізації. Світ поділяється на кілька економічних та військових блоків, що замикаються у собі, торгівля регіоналізується	Відокремлення економіки має жакливі наслідки, включаючи величезні фінансові втрати для країн і корпорацій, оскільки ланцюги поставок руйнуються, ринки втрачаються, а колись прибуткові сектори, як-от подорожі та туризм, занепадають. Економіка в результаті цього менш вразлива до майбутніх збоїв у ланцюжках поставок, але також менш ефективна
"Трагедія та мобілізація"	Глобальна коаліція за участю ЄС та КНР відновлює міжнародні інституції, спільно долає глобальні виклики задля загального розвитку. Розвинені країни допомагають бідним, що зменшує розрив поміж ними	Екзистенційна загроза каталізує суспільний рух знизу вгору, який трансформує багатостороннє співробітництво, порушує економічні стимули та надає недержавним акторам більший вплив. Європа лідирує у сприянні сталому розвитку, а Китай впроваджує та просуває нові енергетичні технології

Джерело: узагальнено авторами за [2].

На тлі прогнозованих глобальних змін, що охоплюють усі сфери суспільного життя у наступні десятиліття, все більшою мірою виявляються світові економічні тренди, що сформувалися в ретроспективному періоді і останні часи. За результатами аналізу сучасних

зарубіжних і вітчизняних аналітичних джерел узагальнено головні з них, серед яких можна виділити [2; 29–31]:

*зростання економік країн, що розвиваються.* Попри скорочення динаміки економічного розвитку країн, що розвивається, протягом останніх десятиліть темпи їх зростання були вищими, ніж у розвинених країн (рис. 2) і відповідно – меншим темп скорочення у кризовий 2020 р. [30]. Однак надалі внаслідок нагромадження значного обсягу державних та корпоративних боргів та нарощування глобальних інфляційних процесів, темпи їх зростання уповільняться. Як і раніше, ці країни визначатимуть динаміку світового ВВП.



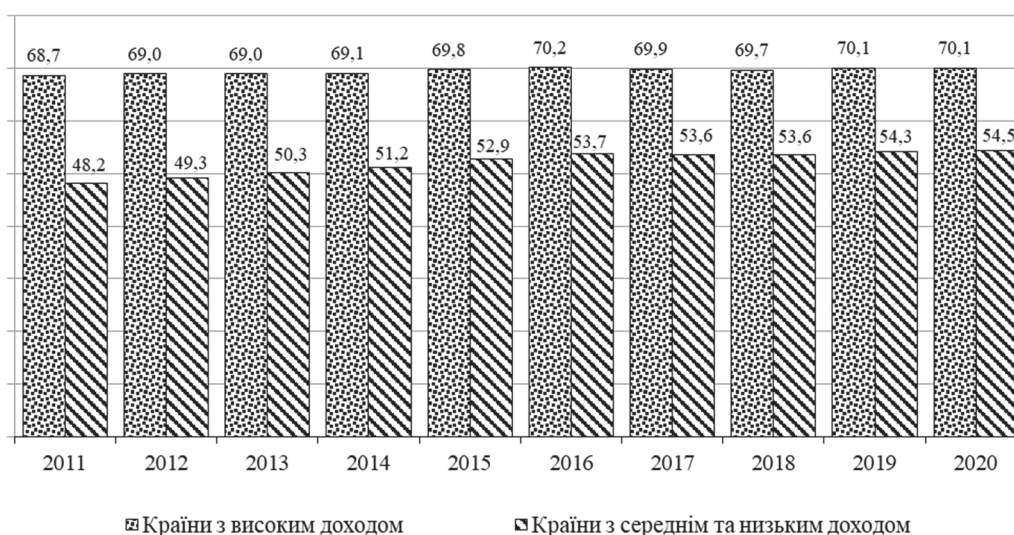
**Рис. 2.** Динаміка економічного зростання країн світу (реальна зміна ВВП) у 2010–2020 рр., %

Джерело: побудовано за даними [32].

*Тренди деіндустріалізації.* Протягом 1994–2019 рр. частка переробної промисловості у світовому ВВП скоротилася на 12,9 в.п. до 35,7 % [33] поряд зі зростанням сектора послуг (рис. 3). Однак, як зазначає проф. Гарвардського університету Д. Родрік "для країн, що розвиваються, деіндустріалізація – це драматичний тренд, так звана передчасна деіндустріалізація, оскільки багато з них стають сервісними економіками без відповідного досвіду індустріалізації" [34].

*Посилення протекціоністських заходів.* За оцінками СОТ, темпи зростання міжнародної торгівлі в 2019 р. виявилися нижчими за рівень зростання світової економіки вперше з часів фінансової кризи 2008 р., у тому числі внаслідок вжиття багатьма країнами заходів протекціонізму. Розвиток протекціонізму є логічним наслідком процесів, що відбуваються у світі: зростання націоналістичних настроїв, більший вплив правих сил як на політичні, так і на економічні процеси; глобалізація досягла свого піку, не залишилося можливостей для розвитку, відкритість перестала бути вигідною, тому пішов зворотний процес стиснення; криза СОТ (слабке дотримання правил, зупинення

роботи Апеляційного органу СОТ, суперечливі підходи ключових стейкхолдерів до реформування організації); погіршення ситуації із зайнятістю населення на тлі технологічних зрушень, що знаходить вираження у зміні промислової політики. Тому, як зазначають експерти *ГМК*, найближчими роками не варто очікувати відміни чи пом'якшення заходів протекціонізму, навпаки – найімовірніше їх посилення [31].



**Рис. 3. Частка сектора послуг у ВВП країн світу у 2011–2022 рр., %**

*Джерело:* побудовано за даними [33].

*Тренд посилення екологічності виробництва, декарбонізації, що торкається всіх його ланцюгів. Існуючі технології обмежують можливості скорочення викидів CO<sub>2</sub>, однак розроблення і впровадження нових технологій вимагають значних інвестицій. Тому всі дослідні та пілотні європейські проєкти декарбонізації фінансуються державою [28].*

*Охоплення всіх видів економічної діяльності процесами диджиталізації. Цифрові технології, хоча й нерівномірно, однак охопили більшість видів діяльності і є тим фактором, що впливає на досягнення додаткових цілей – конкурентоспроможності, інклюзивності та конвергенції. Основними напрямками диджиталізації підприємств є: автоматизація, роботизація, впровадження нового операційного обладнання, включаючи смарт-сенсори та 3D-принтери; цифрова підтримка робочої сили – оснащення працівників електронними пристроями, що дозволяють отримувати дані у режимі реального часу, а також використовувати технології віртуальної та доповненої реальності; створення інтегрованих платформ та екосистем – об'єднання в одну систему різних операцій, IT-рішень та пристроїв, які раніше працювали окремо; формування аналітичних систем нового покоління розробка нових алгоритмів, зокрема, пов'язаних зі штучним інтелектом для обробки даних [29].*

Кожний з цих трендів несе не тільки ризики, але й можливості. Переваги отримають ті країни, які зможуть адаптувати структуру своєї економіки під швидкозмінні зовнішні умови, і держави, які зможуть створити умови для цього.

***Короткострокові зміни у глобальному економічному середовищі під впливом війни України і росії.***

Військове вторгнення росії в Україну змусило змінити прогнози щодо світових економічних перспектив у бік значного погіршення. Окрім цього, світова економіка ще не повністю відновилася від пандемії. Ще до війни інфляція у багатьох країнах зростала під впливом дисбалансів між попитом та пропозицією та заходів підтримки, що ухвалювалися під час пандемії на посилення грошово-кредитної політики. Останні випадки запровадження режиму самоізоляції у Китаї можуть створити нові вузькі місця у глобальних ланцюжках постачання. За цих умов, крім безпосередніх та трагічних гуманітарних наслідків, війна призведе до уповільнення економічного зростання та зростання інфляції. Таким чином, наявні економічні ризики різко зросли, а тому ще складніше знаходити компромісні рішення у сфері економічної політики. Для більшості країн світу прогноз економічного зростання у 2022 та 2023 рр. погіршився (світовий ВВП – до 3.6 %). Найбільше падіння очікується в Україні через прямі наслідки війни, а також росії через впроваджені економічні санкції. Також динаміка скорочення торкнеться й європейського ВВП (на 1.1 в. п.) через непрямі ефекти війни, що означає, що на нього припадає другий за величиною внесок у загальний перегляд у бік зниження світового ВВП (табл. 3).

Війна стала ще одним потрясінням серед шоків пропозиції, що спіткали світову економіку за останні кілька років. Подібно до сейсмічних хвиль, її наслідки поширюватимуться всюди через ринки сировинних товарів, торгівлю та фінансові зв'язки. Росія є великим постачальником нафти, газу та металів, а Україна – пшениці та кукурудзи. Скорочення поставок цих товарів зумовило різке зростання цін на них. Від цього найбільше страждають країни-імпортери сировинних товарів Європи, Кавказу та Центральної Азії, Близького Сходу, Північної Африки та Африки на південь від Сахари. Проте зростання цін на продовольство та паливо погіршить становище домашніх господарств з низьким доходом у всьому світі, у тому числі у Північній та Південній Америці та Азії. Країни Східної Європи та Центральної Азії тісно пов'язані з росією торговими відносинами та потоками грошових переказів, і очікується, що вони постраждають. Крім цього, вимушене переміщення приблизно 5 млн українців до сусідніх країн, особливо до Угорщини, Молдови, Польщі та Румунії, також посилює тиск на економіку європейського регіону.

## Короткостроковий прогноз економічного зростання країн світу

ВВП, реальна зміна	Звіт 2021	Прогноз			
		до початку війни України з росією		після початку війни України з росією	
		2022	2023	2022	2023
<b>Світ</b>	6.1	4.4	3.8	3.6	3.6
<i>Країни з розвинуеною економікою</i>	5.2	3.9	2.6	3.3	2.4
США	5.7	4	2.6	3.7	2.3
<b>Зона Євро</b>	5.3	3.9	2.5	2.8	2.3
Німеччина	2.8	3.8	2.5	2.1	2.7
Франція	7	3.5	1.8	2.9	1.4
Італія	6.6	3.8	2.2	2.3	1.7
Іспанія	5.1	5.8	3.8	4.8	3.3
<b>Японія</b>	1.6	3.3	1.8	2.4	2.3
<b>Велика Британія</b>	7.4	4.7	2.3	3.7	1.2
<b>Канада</b>	4.6	4.1	2.8	3.9	2.8
<b>Інші країни з розвинуеною економікою*</b>	5	3.6	2.9	3.1	3
<i>Країни, що розвиваються</i>	6.8	4.8	4.7	3.8	4.4
Країни Азії	7.3	5.9	5.8	5.4	5.6
Китай	8.1	4.8	5.2	4.4	5.1
Індія	8.9	9	7.1	8.2	6.9
АСЕАН-5	3.4	5.6	6	5.3	5.9
Країни Європи	6.7	3.5	2.9	-2.9	1.3
Росія	4.7	2.8	2.1	-8.5	-2.3
Україна	3.4	3.6	3.4	-35	-
Країни Латинської Америки	6.8	2.4	2.6	2.5	2.5
Бразилія	4.6	0.3	1.6	0.8	1.4
Мексика	4.8	2.8	2.7	2.0	2.5
Країни Близького Сходу та Центральної Азії	5.7	4.3	3.6	4.6	3.7
Саудівська Аравія	3.2	4.8	2.8	7.6	3.6
Країни Африки	4.5	4.4	4.2	3.8	4

\* За винятком країн Великої Сімки (Канада, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Велика Британія, США) та країн Єврозони.

Джерело: [34].

Як випливає з даних, представлених в *табл. 3*, війна України з росією вплине на більшість економік світу, особливо погіршено перспективи економічного зростання європейського регіону.

Очікування щодо погіршення прогнозу для країн *Європи*, що розвиваються, враховуючи росію та Україну, пов'язано з високими цінами на енергоносії на внутрішніх ринках, порушенням торгівлі, особливо для країн Балтії, зовнішній попит яких зменшиться разом із скороченням економіки росії. Крім цього, очікується, що приплив біженців спричинить значний негайний тиск на соціальні служби, але в кінцевому підсумку збільшення робочої сили могло б сприяти середньостроковому зростанню та збільшенню податкових надходжень.

Основним каналом, через який війна в Україні та санкції проти росії впливають на економіку *Єврозони*, є зростання світових цін на енергоносії та енергетична безпека. Оскільки розвинені країни Європи

є нетто-імпортерами енергії, зростання світових цін є негативним шоком умов торгівлі для більшості європейських країн, що призводить до зниження виробництва та підвищенню інфляції. Порушення ланцюгів поставок також завдали шкоди деяким галузям, включаючи автомобільний сектор, оскільки війна та санкції ще більше перешкоджають виробництву ключових матеріалів. Унаслідок вказаних шоків темпи зростання ВВП Єврозони у 2022 р. становлять 2.8 % (на 1.1 в. п. нижче, ніж у довоєнному прогнозі МВФ), з найбільшим скороченням у таких країнах, як Німеччина та Італія через відносно великі виробничі сектори та більшу залежність від імпорту енергоносіїв з росії [34]. По всій Єврозоні негативний вплив на економічну активність частково компенсується збільшенням фіскальної підтримки. У Сполученому Королівстві також прогнозується зменшення споживання внаслідок впливу інфляції на реальний наявний дохід, а також охолодження інвестування через встановлення жорстких фінансових умов.

Погіршення прогнозів щодо економічного зростання для країн *Близького Сходу, Північної Африки, Кавказу та Центральної Азії* пов'язано з їх значною залежністю від цін на продовольство, зокрема ціни на пшеницю, яка, як очікується, залишатиметься високою протягом усього 2022 р. На Блиькому Сході та в Північній Африці побічні ефекти від більш жорстких глобальних фінансових умов, скорочення туризму та вторинного попиту (наприклад, з Європи) також стримують зростання, особливо для імпортерів нафти. Для експортерів нафти вищі ціни на викопне паливо можуть забезпечити певний компенсуючий вигаш. Наприклад, прогноз для Саудівської Аравії на 2022 р. переглянуто у бік зростання на 2.8 в. п., що відображає збільшення видобутку нафти відповідно до угоди ОПЕК+ (Організація країн-експортерів нафти, а також росії та інших експортерів нафти, що не входять до ОПЕК). Країни регіону Кавказу та Центральної Азії мають тісні торговельні, грошові й фінансові зв'язки з росією та високий вплив цін на сировинні товари, тому відчують істотне скорочення ВВП. Невирішена соціальна напруженість (наприклад, у Казахстані та Судані) також може гальмувати інвестиції та зростання. За прогнозами, ВВП країн Близького Сходу та Центральної Азії зросте на 4.6 % у 2022 р. [34].

У країнах *Африки* на південь від Сахари ціни на продукти харчування також є найважливішим каналом передання, хоча й дещо іншими способами. Пшениця є менш важливою частиною раціону, але їжа в цілому становить більшу частку споживання. Вищі ціни на продукти харчування вплинуть на купівельну спроможність споживачів, особливо серед домогосподарств з низькими доходами, і на внутрішній попит. Соціальні та політичні потрясіння, особливо в Західній Африці, також впливають на перспективи. Однак підвищення цін на нафту підняло перспективи зростання для експортерів нафти регіону, таких,

як Нігерія. Загалом у 2022 р. прогнозується зростання в країнах Африки на південь від Сахари на рівні 3.8 % [34].

Домінуючий вплив на економічне зростання країн *Азії*, що розвиваються, становитимуть події у Китаї [34]. Поєднання більш поширених варіантів та суворої стратегії нульового поширення *COVID-19* у Китаї призвели до повторних обмежень мобільності та локдаунів, які разом з анемічним відновленням зайнятості у містах впливали на приватне споживання. Нещодавні блокування у таких ключових виробничих і торгових центрах, як Шеньчжень і Шанхай, ймовірно, посилять перебої у постачанні в інших регіонах і за його межами. Крім того, значно сповільнилося зростання інвестицій у нерухомість. Також очікується, що зовнішній попит буде слабшим через війну в Україні. Хоча ці фактори частково компенсуються більш сприятливою макроекономічною політикою, вони зумовлять скорочення прогнозу на 0.4 в. п. на 2022 р. У більш широкому плані регіону обмежені прямі торговельні зв'язки з росією та Україною означають, що побічні ефекти будуть обмежені каналом цін на сировину та непрямо впливатимуть через зниження попиту з боку таких ключових торгових партнерів, як Євразія. Таким чином, очікується, що зовнішні позиції погіршаться, особливо для нетто-імпортерів нафти. Внаслідок обмеження внутрішнього попиту (вищі ціни на нафту впливатимуть на приватне споживання та інвестиції) очікується погіршення прогнозу економічного зростання в Японії (на 0.9 в. п.) та Індії (0.8 в. п.).

Економічні зв'язки між росією, *США та Канадою* є обмеженими. У цих країнах на погіршення їх економічних перспектив впливатимуть інші чинники. Зокрема, це порушення та перебої у ланцюгах поставок, боротьба з інфляцією та скорочення економічного зростання торговельних партнерів унаслідок війни. Зниження прогнозних показників для Канади є відображенням припинення підтримуючої політики та слабого зовнішнього попиту з боку Сполучених Штатів, що переважатиме вплив сприятливих умов торгівлі.

Таким чином, в умовах глобальних швидкоплинних змін економічна ситуація у світі характеризується все більшою невизначеністю, що погіршує якість кількісних значень прогнозу. Крім цього, очікується подальше поглиблення розриву в економічному розвитку між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються.

#### ***Економіка України в умовах воєнного стану.***

Хоча точних вимірювань шкоди українській економіці отримати неможливо, війна завдала нищівного удару українській економіці. Так, за спільними оцінками Мінекономіки та школи економіки (*KSE Institute*), загальні втрати економіки України внаслідок війни – як прямі, розраховані в цьому проєкті, так і непрямі втрати (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо) – коливаються від 564 до 600 млрд дол. США [35].

За даними цього дослідження, тільки за один тиждень квітня зросли на понад 5 млрд дол. США за останній тиждень збитки, нанесені цивільній інфраструктурі. Станом на 1 квітня загальна сума прямих задокументованих збитків цивільної інфраструктури, тільки на основі публічних джерел, вже сягнула понад 68.2 млрд дол. США або майже 2 трлн грн.

Станом на 21 квітня 2022 р. з початку військової агресії росії 24 лютого в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено 1141 заклад освіти, з них 99 зруйновано повністю. За оцінками Міністерства розвитку громад і територій України, пошкоджено чи зруйновано 6 800 житлових будинків; за оцінкою *KSE Institute*, загальний обсяг пошкодженої/зруйнованої житлової нерухомості становить близько 26 млн м<sup>2</sup>. Крім того, внаслідок війни постраждалими або зруйнованими є велика кількість об'єктів інфраструктури, у тому числі критичної (табл. 4).

Таблиця 4

**Втрати економіки України від пошкодження фізичної інфраструктури  
(у разі повного руйнування об'єктів), станом на 01.04.2022,  
з початку воєнних дій**

Об'єкти інфраструктури	Обсяг, од.	Загальні втрати, млн дол. США
Дороги, км	22 644	28 275
Житлові будинки, тис. м <sup>2</sup>	2 602 076	19 852
Цивільні аеропорти	8	6 816
Активи підприємств, од.	129	3 658
Залізнична інфраструктура та рухомий склад	–	2 205
Заклади охорони здоров'я	196	2 252
Мости та мостові переходи	266	1 482
Заклади середньої та вищої освіти	533	772
Порти та портова інфраструктура	2	622
Військові аеродроми	10	390
Адміністративні будівлі	54	295
Літак АН-255 "Мрія"	1	300
Релігійні споруди	64	219
Дитячі садочки	300	226
Торгово-розважальні центри	11	188
Культурні споруди	51	174
Теплові та гідроелектростанції	7	101
Інше	–	378
Разом	–	68 207

Джерело: [35].

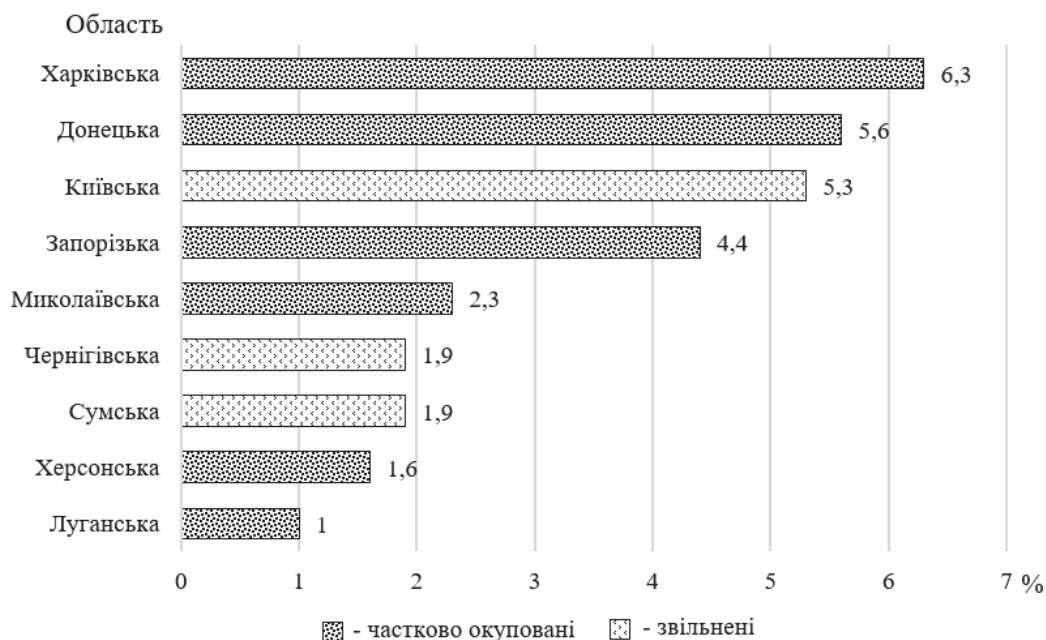
Від держави війна вимагає неймовірно великих витрат, до яких належать видатки на ведення бойових дій, виплату зарплат, а також видатки України на комплексний захист та підтримку економіки. Ці суми, за інформацією глави уряду, становлять близько 2 млрд грн щодня [36].

Також, за даними Міністерства фінансів України, близько 30 % українських підприємств повністю припинили діяльність, 45 % частково працюють. Зупинка роботи підприємств через активні бойові дії



на території більшості міст, через пошкодження або знищення цілих заводів та об'єктів інфраструктури, створили величезний дефіцит в українському бюджеті [37].

Дев'ять регіонів, які на 30 % забезпечували національний ВВП України, найбільш постраждали від російського вторгнення (рис. 4).



**Рис. 4. Частка у ВВП України областей у 2020 р., що у 2022 р. постраждали від військового вторгнення**

Джерело: Держстат України [38].

Значних втрат війна завдала провідним позиціям українського експорту – продукції металургії та сільському господарству.

*Металургійний комплекс* України внаслідок війни втратив щонайменше 30 % своїх активів. Це пов'язано передусім з тим, що фактично зруйновано другий і третій за розмірами металургійні заводи України – Маріупольські металургійні підприємства "Азовсталь" та "ММК Ілліча" з групи Метінвест Р. Ахметова. Значних пошкоджень завдано Авдіївському коксохімічному заводу, який є найбільшим в Україні. Зупинили виробництво найбільший комбінат "АрселорМіттал Кривий Ріг" і четверта за величиною "Запоріжсталь", однак вони поступово відновлюють діяльність. Лише на 30–40 % потужності працюють підприємства з видобутку залізної руди.

Постраждали, хоча і менше, підприємства *паливно-енергетичного комплексу*. Зруйновано єдиний в Україні нафтопереробний завод – Кременчуцький НПЗ. Крім цього, росія також свідомо атакувала паливні сховища по всій території України, тому наразі паливо повністю імпортується з інших країн. У перші дні війни Україна від'єдналася від російської/білоруської енергосистеми та підключилася до *ENTSO-E*, єдиного європейського ринку електроенергії.

Україна є однією з провідних експортерів зернових культур – пшениці, кукурудзи, ячменю, а також найбільшим експортером соняшникової олії у світі. Імпорт пшениці з України має вирішальне значення для деяких країн Близького Сходу, зокрема Єгипту. Частка України у загальному китайському імпорті пшеничного борошна становить 44 %, кукурудзи – 55 %, соняшникової олії – 59 %.

Значна залежність українського сільськогосподарського експорту від морського транспорту практично паралізувала поставки продукції внаслідок російської блокади українських портів Чорного та Азовського морів. Морем Україна перевозила 62 % загальної доларової вартості товарів, залізницею – 12 %, автомобільним транспортом – 23 %. Тому наразі експорт можливий лише залізничним транспортом, і його обсяг може становити лише 0.6 млн т на місяць (у довоєнні часи 5–6 млн т). Це пов'язано з тим, що дорожня та залізнична інфраструктура може переправити обмежені обсяги товарів з України в ЄС, у тому числі через масову евакуацію українців та блокпости. Залізниця була перевантажена евакуаційними потягами.

За умови відсутності нової масштабної ескалації у найближчі місяці ситуація з логістикою експорту має покращитись, оскільки автодороги та залізничний транспорт мають стати доступнішими для експорту. Проте вартість та тривалість логістики буде суттєво вищою порівняно з минулим роком.

Українське *сільське господарство* є прямою жертвою російської агресії, оскільки бойові дії часто відбуваються на українських полях та фермах. Війна створила проблему забруднення ґрунту нерозірваними боєприпасами, саморобними вибуховими пристроями і розлитим паливом. Але найбільшою проблемою є міни. За останніми оцінками, близько 13 % території України заміновано росіянами. Російські війська використовують системи дистанційного мінування "Земледелие", які призначені для швидкої установки мін на великих площах і становлять велику небезпеку для фермерів та їхньої техніки.

Таким чином, ситуація із забезпеченням продовольством є досить загрозливою, оскільки значна частка виробництва продукції сільського господарства припадає на регіони, які постраждали від російського вторгнення. У 2021 р. частка цих регіонів у виробництві пшениці в Україні становила 38 %, кукурудзи – 34 %, ячменю – 43 %, насіння соняшника – 49 % [38]. Ризики продовження воєнних дій у Харківській, Луганській, Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях, частка яких у виробництві пшениці становить 23 %, кукурудзи – 3 %, ячменю – 21 %, насіння соняшника – 20 %, ставлять під загрозу як національну, так і глобальну продовольчу безпеку.

Логістичні труднощі та скорочення попиту зумовили значне уповільнення *імпортних поставок*: у березні 2022 р. імпорт товарів в Україну становив 30 % (1.8 млрд дол. США) від лютневого обсягу.

Також Національний банк увів заборону на некритичні імпорتنі операції з метою уникнення девальвації гривні [39].

Варто очікувати, що у середньостроковій перспективі пригнічення споживчого та інвестиційного попиту не дозволить імпорту відновитись.

Війна спричинила безпрецедентну кризу *людського капіталу* в Україні. За оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, з 24 лютого 2022 р. з України за кордон виїхало 4.2 млн осіб. До цього у період з 21 по 23 лютого з Донецької та Луганської областей до російської федерації переїхало 113 тис. осіб.

З іншого боку, внутрішня міграція дуже впливає на розвиток людського капіталу і може стати істотним фактором перерозподілу людських ресурсів усередині країни.

Дослідження внутрішньої міграції в Україні, проведене Міжнародною організацією з міграції (МОМ) у період з 24 березня по 1 квітня [40], показало, що майже 7.1 млн осіб є переміщеними особами в Україні внаслідок війни – переважна більшість з них залишила свої будинки або на початку війни, або коли вона досягла їхнього району. Значну частину внутрішньо переміщених осіб (ВПО) – понад 50 % становлять родини з дітьми. Водночас особи похилого віку є серед членів 57 % родин, а особи з хронічними недугами – у кожній третій родині переселенців.

Масово зростає бідність населення. Упродовж першого місяця війни рівень доходу у переселених родин різко скоротився. До 24 лютого лише 13 % тих родин, які зараз стали переселенцями, звітували про дохід, менший за 5 тис. грн. Водночас зараз уже 61 % цих господарств повідомили, що від початку війни їхній дохід становив менше за 5 тис. грн. Понад третина переселених родин зазначили, що взагалі не мали доходів упродовж останнього місяця.

Майже 40 % усіх ВПО перебувають на заході України. 30 % від загальної кількості прибули з Києва, понад 36 % тікали зі східних районів України та 20 % – з півночі.

Щодо можливостей працевлаштування для ВПО та біженців в інших більш спокійних областях, то вони досить обмежені. Західні регіони України є традиційно трудонадлишковими, тому без евакуації підприємств і відкриття нових виробництв випадки працевлаштування можуть бути лише поодинокими.

Подальші перспективи результатів як внутрішньої, так і зовнішньої міграції визначатиме тривалість активних бойових дій. Це пов'язано з тим, що у місцях перебування переселенці мають проблеми з житлом і труднощі з пошуком роботи, якщо вони не працюють віддалено. Чим довше йде війна, тим більша ймовірність успішного вирішення цих проблем і менше буде причин повертатися додому.

Ще однією причиною змінити постійне місце проживання може стати масштабна руйнація інфраструктури. Навіть коли війна закінчиться, потрібен час на відновлення житлової та соціальної інфраструктури.

Цілком імовірно, що люди, які не втратили власне житло, повернуться на колишні місця проживання. Жінки з дітьми повернуться з-за кордону для возз'єднання сімей. Проте студенти та школярі, які завершать навчання в інших країнах, можуть стати неповоротними мігрантами. Внаслідок цього, облаштування молоді в приймаючих країнах, прискорить старіння населення в Україні. Дослідження, проведене МОМ у 2020 р., показало, що після шести років війни майже 40 % осіб, переміщених у 2014–2015 рр., не мали наміру повертатися додому в регіон Донбасу. У випадку хоча б часткового повторення цих тенденцій у нинішній повномасштабній війні в Україні реалізується ризик відчутної втрати людського капіталу, масштабного перерозподілу трудових ресурсів усередині країни, дефіциту робочої сили та уповільнення темпів відновлення економіки після війни.

Справжня криза в Україні у сфері інвестування, оскільки всі інвестиції в Україну заморожені. Нові інвестиції будуть пов'язані з перебудуванням виробничих потужностей компаній (більш ніж 1.5 тис. компаній подали заявки на релокацію) із "гарячих регіонів", будівництвом житла для ВПО та державними інвестиціями у відновлення інфраструктури.

Спільним глобальним трендом усіх країн світу у 2021–2022 рр. стало прискорення *інфляції*. У країнах Євросоюзу річна інфляція в березні 2022 р. прискорилась до рекордного рівня у 7.5 % проти 5.9 % у лютому (при цільовому значенні Європейського центрального банку на рівні 2 %). У всіх країнах Східної Європи, які застосовують монетарний режим інфляційного таргетування, інфляція також перевищила цільові значення їх центральних банків і в середньому становила 11 %.

За даними Держстату, в Україні також дедалі більше посилюються інфляційні тенденції – зростання споживчих цін у березні на 4.5 % порівняно з лютим [38]. Лише за березень:

- продукти харчування подорожчали на 6.4 % (у річному вимірі +19.6 %);
- фармацевтична продукція – на 7.7 % (у річному вимірі +13 %);
- автомобільне паливо – на 7.7 % (у річному вимірі +30 %);
- транспортні послуги – на 2.6 % (у річному вимірі +20.3 %).

І хоча нині зростання цін стримується регульованими цінами на пальне, газ, опалення та електроенергію, а також фіксованим обмінним курсом, у річному вираженні зростання цін, ймовірно, становитиме 15–20 %.

Слід відзначити, що ще до початку війни економіка України зазнавала впливу таких немонетарних чинників інфляції, як зростання світових цін на енергоносії та інші сировинні товари, епідеміологічні втрати, запровадження ринкового ціноутворення в енергетиці. Зокрема, у лютому 2022 р. річне зростання цін промислових товарів досягло рекордного за останні 27 років значення – 66 %, в т. ч. послуги електро-,

газо- та теплопостачання подорожчали в 2.5 раза, вартість сирової нафти і природного газу – 2.1 раза, кам'яного вугілля – 2.3 раза, продуктів нафтопереробки – 1.6 раза, продукції хімічної промисловості – у 1.5 раза.

За попередніми оцінками кількох банків, втрачено 50–70 % грошового потоку від кредитів – відсотки та погашення. Однак проблеми з ліквідністю вирішені завдяки наданню НБУ бланкових кредитів рефінансування. До кінця війни скасовуються норми пруденційного регулювання: вимоги до капіталу, ліквідності, кредитного ризику. Завдяки блискавичній реакції НБУ, який зафіксував офіційний обмінний курс одразу після вторгнення на рівні 29.25 UAH/USD та заборони на операції в іноземних валютах, знецінення національної валюти було незначним [39].

Таким чином, внаслідок ситуації, що склалася, падіння ВВП України у 2022 р. може становити від – 35 % (прогноз МВФ) до – 40 % (попередній прогноз українського уряду) за умови, що окуповані росією території не розширюватимуться, а активна фаза війни не триватиме довше кількох місяців. І навіть якщо війна скоро закінчиться, загибель людей, знищення фізичного капіталу та переміщення громадян будуть серйозно перешкоджати економічній діяльності на багато років уперед.

#### ***Перспективи розвитку економіки України у повоєнний період.***

Війна в Україні вносить суттєві корективи у глобальну повістку, і концепція сталого розвитку (де в основу закладене відповідальне, екологічне споживання та виробництво) потребуватиме концептуальної реформи. Це пов'язано з тим, що світ переглядає підходи до подальшого розвитку – ключовим питанням стає безпека.

Крім того, відмічається посилення тренду деглобалізації. Частково зворотний процес розпочався вже під час пандемії коронавірусу, але сьогоднішня війна остаточно розвернула період глобалізації, який тривав останні десятиліття. Це призведе до нового етапу локалізації, де все більше виробництв будуть розташовуватися ближче до ринку збуту. Наслідком буде прискорення автоматизації та міграція населення.

Для України очікування щодо подальшого економічного розвитку мають невизначений характер, однак можна розглянути найбільш ймовірні *три сценарії* повоєнної ситуації в економіці та пов'язаного з нею ринку праці:

1. *Песимістичний.* Затягування війни і подальше поглиблення кризової ситуації у всіх сферах, продовження масової міграції за кордон.

2. *Реалістичний.* Відновлення економіки без суттєвих змін у структурі економіки, повернення частини працездатного населення, потреба в робітничих професіях.

3. *Оптимістичний.* Впровадження нової економічної моделі на технологічній основі та стимулювання попиту на спеціалістів сучасних професій відповідно до змін у структурі економіки.

За *Сценарієм 1* очікується затягування воєнних дій, що призведе до ще більшого повсюдного руйнування виробничого потенціалу України та швидкого погіршення перспектив. Зростання втрат основного капіталу і масова міграція зумовить значно більш виражене скорочення виробництва, колапс торгових потоків, подальше зменшення можливостей наповнення бюджету та ще більше погіршення фіскального та зовнішнього становища. За деякими оцінками експертів, відновлення економічного зростання до рівня довоєнного періоду можливе буде лише у 2040 р.

Зараз більшість прогнозів щодо повоєнного розвитку України базуються на припущенні, що в Україні буде великий попит на робочі спеціальності внаслідок нагальної необхідності відновлення зруйнованої інфраструктури.

У структурі економіки очікується скорочення частки традиційних її секторів – сільського господарства, продукції металургії. Натомість зростатиме частка будівництва, торгівлі, транспортних послуг.

*Сценарій 2* передбачає, по-перше, швидке закінчення бойових дій, по-друге, збереження існуючих економічних тенденцій, коли нарощується виробництво орієнтованої на експорт сільськогосподарської продукції та надання ІКТ послуг, однак подальший занепад обробної промисловості.

Після закінчення бойових дій на Україну чекатиме відновлення, обумовлене значною фінансовою підтримкою Заходу та спрямування заморожених російських активів на розвиток української економіки. Її базою стануть сільське господарство та металургія, а стимулом – розвиток малого та середнього бізнесу як визначальні складники будь-якої економіки розвинених країн. Тема відновлення України після війни зробить привабливим увесь регіон для інвестицій. Зокрема, на території держави необхідно буде відбудовувати стратегічні об'єкти, що потребуватиме значних масштабів техніки, будівельних матеріалів, а також трудових ресурсів. Якщо Захід гарантуватиме інвесторам юридичну підтримку і захист своїх дій, чого не було всі ці роки, можна чекати на швидку відбудову країни. Частина експертів не виключає, що США та ЄС можуть піти на радикальніші кроки для підтримки української економіки і, наприклад, перенести в Україну виробництва, які були закриті у РФ. Внаслідок таких кроків зросте попит на налагоджувачів обладнання, інженерів та інших виробників.

Однак українська влада може стикнутися з викликами, що ускладнюватимуть реалізацію цієї програми. Це зруйнована інфраструктура, численні невідкладні гуманітарні проблеми, проблеми ефективного розподілу коштів та матеріальних ресурсів. У зв'язку з цим успішне післявоєнне відродження має передбачати, по-перше, наявність чіткої стратегії відбудови, по-друге, забезпечення безпекового середовища для реалізації відбудови, по-третє, наявність сильного лідерства.

Унаслідок реалізації цього сценарію структурних змін в економіці не відбудеться, відтак українці просто повернуться до свого повсякденного життя та продовжать вести свій бізнес, працювати маркетологами, програмістами, лікарями, продавцями тощо. У цьому випадку все дійсно обмежиться лише роботами з відновлення інфраструктури, зруйнованої під час боїв. За розмірами новий проєкт абсолютно точно буде масштабнішим, ніж, наприклад, Нова дорожня стратегія–2020, що вимагатиме різкого збільшення попиту на працівників робітничих професій.

Очевидно, може виникнути дефіцит саме робочих рук, через відтік людей за кордон – як біженців, так і заробітчан. Ще до війни після пом'якшення карантинних заходів люди знову змогли від'їжджати на заробітки в ЄС, тоді ж спостерігалось невелике зростання зарплат працівників робітничих спеціальностей. Так роботодавці намагалися хоч якось мотивувати людей працювати.

Загальна відбудова, колосальна допомога від інших держав однозначно в разі збільшить попит на будівельників, а ще більше на кваліфікованих архітекторів. Сфера будівництва, в свою чергу, напряму вплине на інші сфери, зокрема виробництво нових матеріалів, логістику. В умовах обмеженої робочої сили обов'язково збільшиться попит на автоматизацію будівництва. Все це також створює широкі можливості для підприємців, які втратили свої бізнеси.

Санкції проти РФ, особливо в *енергетичній сфері* можуть істотно змінити розміщення сил на українському ринку. Адже якщо Європа та Україна відмовляться від російських нафти та газу, то потрібно буде розвивати власні енергетичні проєкти.

Неабиякий поштовх унаслідок війни отримає оборонна промисловість, оскільки, як і свого часу Ізраїль, Україна має інвестувати у власний оборонпром. Великий потенціал мають такі партнерські проєкти, як співпраця з турецьким "Байрактаром". Усе це потребує висококваліфікованих розробників, інженерів, науковців, а також підприємців. Адже найефективніший власник – це приватний власник. Від держави необхідними стануть замовлення і фінансування, а виконувати будуть приватні компанії.

Також, враховуючи глобальні тренди, українські бізнеси масово переходитимуть на *цифрові продукти* з метою мінімізації втрат у разі нової війни. Адже знищити інформацію у хмарному сервісі, що розташований за межами України, ворогові набагато складніше, ніж вцілити ракетою в український дата-центр або офіс якоїсь компанії. Збережеться високий попит і на ІТ-фахівців, які продовжать працювати над цифровізацією економіки країни. Зараз цей процес вважається одним із головних двигунів економіки, тому матеріальна допомога з Європи та США після війни явно торкнеться і цього моменту.

Крім цього, після закінчення війни Україна може отримати чудову перспективу стати транспортною артерією між Китаєм та ЄС. Унаслідок того, що росія та Білорусь, через які транспортувалися товари з Азії до Європи, опинилися під санкціями, країни, зокрема Казахстан, відмовляються імпортувати продукцію через них. Є інформація, що вже зараз багато хто з них змінює логістику і воліє організувати доставки з ЄС через Чорне та Каспійське моря, країни Кавказу. Якщо Китай також відмовиться від транспортування вантажів через територію Білорусі та росії, в Україні з'явиться шанс вбудуватися в транспортний коридор "Новий Шовковий шлях" між Китаєм та ЄС. Крім того, країна може брати участь у торгівлі між країнами ЄС, Іраном та Індією, а також при транспортуванні вантажів, які йтимуть із Туреччини до Європи. Якщо Україна скористається цією нагодою, то вже за кілька років транспортна галузь розпочне генерувати до 30 млрд дол. США ВВП. Таким чином, Україна буде інтегрована до глобальної транспортної системи, включно з транснаціональними логістичними ланцюгами.

Унаслідок такого логістичного буму зросте попит на всі логістичні професії – від водіїв до працівників портів та транспортних терміналів.

*Сценарій 3* ґрунтується на припущенні, що війна, крім того, що завдала нищівної шкоди економіці України, з іншого боку, відкрила можливості для побудови нової економічної моделі – відбудови на зовсім іншому технологічному та економічному рівнях. Відновлення країни у довоєнному вигляді буде означати консервацію її аграрно-сировинного типу, що робить Україну додатком до технологічно передових економік світу та найбільшою країною Європи.

Однак перехід до технологічної економіки залежатиме від того, як швидко Україна вступить до Європейського Союзу. За найоптимістичнішим сценарієм, швидка інтеграція в ЄС означатиме адаптацію до їхніх програм розвитку, структурних фондів, залучення європейських ресурсів, оскільки для членів ЄС діють зовсім інші фінансові механізми, ніж для країн, які не є членами і не претендують на членство в ЄС. Інший варіант передбачає затягування процесу вступу до ЄС (3–5 років), і Україна отримає ленд-ліз або якийсь аналог "Плану підтримки Маршалла". Але в цьому випадку все залежатиме від того, як буде використана зовнішня допомога.

Після майбутнього вступу до Європейського Союзу Україну чекатиме ліквідація багатьох бар'єрів стосовно руху людей, фінансів і товарів. У перші роки після війни Україна найбільше експортуватиме сільськогосподарську продукцію внаслідок зняття жорстких квот на неї, а імпортуватимуться здебільшого технології і промислова продукція.

Новітні технології з Європи залучатимуть не лише для відбудови зруйнованої інфраструктури, але й для модернізації промисловості. Старі підприємства агросектора та металургійної промисловості (які до



війни були провідними донорами валюти, однак абсолютно неефективними), якщо не зможуть долучитися до цього процесу, чекає занепад. Це пов'язано з тим, що підприємства металургійної сфери зокрема розміщені у зонах, де наразі тривають бойові дії, і відразу після війни на цих територіях при відбудові будуть інші пріоритети. Якщо Україна перейде до нової технологічної моделі, ці підприємства стануть неконкурентоспроможними.

Залучення нових технологій за умови часткової модернізації сприятиме посиленню хімічної галузі. Крім цього, на інноваційній основі можна розвивати й інші сфери. Наприклад, за умови відбудови національного військово-промислового комплексу, у перспективі можна буде очікувати на експорт до Європи військового озброєння.

Такі зміни приведуть до зростання частки високо- та середньовисокотехнологічного секторів економіки. Економічний розвиток у цьому випадку нагадуватиме китайський тренд 20–30-річної давнини. Україна має відносно якісну і відносно недорогу робочу силу, великий ресурс і потенціал, тому можна очікувати прихід західних компаній із розміщенням своїх виробництв в Україні.

На відміну від інших світових трендів економічного розвитку, за цим трендом Україна цілком відповідає світовим тенденціям. За даними Національного банку, у 2020 р. експорт українських ІТ-послуг вперше перевищив 5 млрд дол. США на рік, перевершивши показники експорту транспортних послуг та мінеральних продуктів [37]. Таким чином, незважаючи на пандемію, а можливо в деякому роді і завдячуючи їй, українська ІТ-індустрія демонструє позитивні результати для економіки України. У 2020 р. обсяги експорту ІТ-послуг зросли на 853 млн дол. США, тобто на понад 20 %, а частка комп'ютерних послуг у загальному експорті досягла 8.3 %.

Можливість подальшого нарощування Україною експорту ІТ-послуг залежатиме передусім від зростання кількості ІТ-фахівців на ринку праці. Для довгострокового зростання експорту цих послуг необхідно сконцентрувати зусилля на питанні розвитку людського капіталу. Його слід вирішувати як через освіту (підготовку нових спеціалістів), так і створюючи умови для залучення іноземних фахівців, що неможливо здійснити без якісної освіти. Перша черга нових спеціалістів здебільшого пройдуть швидкі курси, набуватимуть досвід шляхом проб та помилок. Проте наступне покоління потребуватиме якісно нових спеціалістів. Тому реформи в освіті неминучі – із закриттям неефективних освітніх закладів на користь більш ефективних. Більше того, високий запит на науку з інших сфер сприятиме інвестиціям в освітній сектор додатково. Це допоможе зупинити відтік найкращих кадрів із вітчизняної системи освіти і зробить освітянина конкурентним на ринку праці.

Це все вимагає серйозних політичних рішень, власного вибору пріоритетів економічного розвитку та самостійної розробки економічних планів.

Виходячи з наведених сценаріїв розвитку економіки України після війни, враховуючи відповідні припущення та ризики, закладені в них з точки зору швидкості зміни економічної структури та ринку праці, в *табл. 5* наведено прогностичні показники за етапами посткризового відновлення: 2022–2025 рр. та 2026–2030 рр.

Таблиця 5

**Показники економічного розвитку України за сценаріями повоєнного відновлення, %**

Показник	Сценарій 1		Сценарій 2		Сценарій 3	
	2022–2025	2026–2030	2022–2025	2026–2030	2022–2025	2026–2030
ВВП, реальний приріст	–14.0	2.0	–5.6	3.2	–1.5	7.0
Частка ВДВ переробної промисловості у ВВП	8.3	10.0	9.0	12.2	12.5	16.0
Сальдо зовнішньої торгівлі, % від ВВП	–7.8	–8.6	–9.4	–11.0	–8.2	1.7
Частка високотехнологічної і середньо-високотехнологічної продукції у ВВ обробної промисловості	10.0	12.0	15.0	17.0	25.0	28
Частка високотехнологічної і середньо-високотехнологічної продукції в експорті товарів та послуг обробної промисловості	7.0	9.0	13.0	18.0	22.0	25.0
Частка продукції обробної промисловості в експорті товарів	40.0	60.0	50.0	65.0	70.0	79.0
Частка сировинних товарів та продукції первинної обробки в експорті товарів	20.0	26.0	28.0	30.0	25.0	20.0

*Джерело:* розраховано авторами.

Перехід до моделі технологічного зростання вимагає від держави виконання у початковому періоді ключового практичного завдання – розпочати фінансування складових елементів новітнього індустріального розвитку, зокрема інфраструктури, підготовки кадрів, інституцій розвитку тощо з ефективним розпорядженням коштів зовнішньої допомоги та із залученням додаткового ресурсу, отриманого від кращого адміністрування податків. Завдання держави – переконати і мотивувати приватний сектор, підприємців і економічно активних громадян займатися бізнесом у виробничій сфері, оскільки, як свідчить практика останніх років, підприємці ведуть себе так, як поводить себе держава. Тому, з огляду на практику розвинених країн, які після війни здійснили економічний прорив (Південна Корея), перше, що повинна зробити держава, – подати сигнал іншої поведінки, почавши інвестувати в новітній індустріальний розвиток країни.

**Висновки.** Визначено глобальні магістральні тренди розвитку світу, пов'язані з демографічними та екологічними змінами, економічними трансформаціями та технологічними новаціями. Формуються стійкі економічні тренди, серед яких можна виділити випереджаюче зростання економік країн, що розвиваються; процеси деіндустріалізації; посилення протекціоністських заходів у світі; поширення концепції стійкого розвитку; охоплення всіх видів економічної діяльності

процесами диджиталізації, які визначатимуть розвиток країн у майбутньому. Це залежить від адекватного сприйняття цих змін країною та швидкої реакції на виклики та нові можливості. Для тих країн, що діють не просто "в тренді", а спрацьовують на його випередження, можливі хороші перспективи для посилення своїх позицій у світовому господарстві. Країни, які відстають, або тим більше ті, які взагалі не реагують на глобальні мегатренди, приречені на прогресуюче послаблення своїх позицій.

Значне погіршення світових економічних перспектив пов'язано передусім із військовим вторгненням росії в Україну. На початку цієї кризи світова економіка ще не повністю відновилася від пандемії, інфляція у багатьох країнах зростала під впливом дисбалансів між попитом та пропозицією та заходів підтримки, що приймалися під час пандемії. Запровадження режиму самоізоляції у Китаї спричинило проблеми у глобальних ланцюжках постачання. За цих умов, крім безпосередніх та трагічних гуманітарних наслідків, війна призведе до уповільнення економічного розвитку та зростання інфляції. Загалом нині ризики економіки різко посилились, ще більше зросла невизначеність.

Військове вторгнення росії в Україну призвело до жахливих гуманітарних наслідків та соціально-економічної кризи. Це в результаті позначиться на всіх показниках економічного розвитку держави. Крім цього, економічна криза в Україні посилиться глобальним економічним спадом. У результаті на Україну чекатиме один з трьох сценаріїв економічного розвитку: *перший*, пов'язаний із затягуванням війни і подальшим поглибленням кризової ситуації у всіх сферах, продовженням масової міграції за кордон; *другий* передбачає відновлення економіки без суттєвих змін у структурі економіки, повернення частини працездатного населення, потребу в робітничих професіях; *третій* ґрунтується на впровадженні нової економічної моделі на технологічній основі, що стимулюватиме попит на спеціалістів сучасних професій відповідно до глобальних трендів та змін у структурі економіки.

**Конфлікт інтересів.** Автори заявляють, що вони не мають фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не мають відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автори працюють в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів та редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Inclusive Growth at a Crossroads. Part One of Strengthening Inclusion and Facilitating the Green Transition. *The EU Regular Economic Report*. World Bank. Brussels. 2021. July 26. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/07/26/economic-recovery-plans-essential-to-delivering-inclusive-and-green-growth-that-shields-households-at-risk-of-poverty>
2. Global Trends – 2040. A more contested world. National Intelligence Council. 2021. March. [https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends\\_2040.pdf](https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf)

3. Global economic outlook 2022. Assessing the impact of war on G7 economies, Russia and Ukraine. The Economist Intelligence Unit Limited 2022.
4. Savona, M., & Ciarli, T. (2019). Structural changes and sustainability. A selected review of the empirical evidence. *Ecological economics*, 159, 244-260.
5. Rauf, A., Zhang, J., Li, J., & Amin, W. (2018). Structural changes, energy consumption and carbon emissions in China: empirical evidence from ARDL bound testing model. *Structural Change and Economic Dynamics*, 47, 194-206.
6. Peltola, H. (2020). Impact of structural changes in wood-using industries on net carbon emissions in Finland. *Journal of Industrial Ecology*, 24(4), 899-912.
7. Andrews Hurmekoski, E., Myllyviita, T., Seppälä, J., Heinonen, T., Kilpeläinen, A., Pukkala, T., ... & D., Nicoletti, G. & Timiliotis, C. (2018). Digital technology diffusion: A matter of capabilities, incentives or both? *OECD Economics Department Working Papers*, 1476. <http://dx.doi.org/10.1787/7c542c16-en>
8. Baldwin, Richard (2019). *The Globotics Upheaval: Globalisation. Robotics and the Future of Work*. Oxford University Press. NY. New York.
9. Cremer, Jacques, Yves-Alexandre de Montjoye Heike Schwitzer (2019). *Competition Policy for the Digital Era*. Brussels: The European Commission.
10. Mitropoulos, S., & Douligeris, C. (2021). Why and how informatics and applied computing can still create structural changes and competitive advantage. *Applied Computing and Informatics*.
11. Comin, Diego, & Mestieri, Martí (2018). If Technology Has Arrived Everywhere, Why Has Income Diverged. *American Economic Journal. Macroeconomics*, 10 (3), 137.
12. Abraham, K. G., Haltiwanger, J. C., Sandusky, K. & Spletzer, J. R. (2018). The Rise of the Gig Economy: Fact or Fiction? Available at. <https://www.aeaweb.org/conference/2019/preliminary/paper/4r9TeS37>
13. Jeon, C. Y., & Yang, H. W. (2021). The structural changes of a local tourism network: Comparison of before and after COVID-19. *Current Issues in Tourism*, 1-15.
14. Оспанбаев, Ж. А., Мырзахметова, А. М., & Челетти, Д. (2018). Structural changes in the economy through the prism of macroeconomic indicators on the example of the republic of Kazakhstan. *Вестник Карагандинского университета*, 90(2), 131-138.
15. Van der Ven, C. M. (2018). Inclusive industrialization: The interplay between investment incentives and SME promotion policies in Sub-Saharan Africa. *Law and Development Review*, 11(2), 557-587.
16. Yuan, Q., Cheng, C. F. C., Wang, J., Zhu, T. T., & Wang, K. (2020). Inclusive and sustainable industrial development in China: An efficiency-based analysis for current status and improving potentials. *Applied Energy*, 268
17. Otsubo, S. T., & Otchia, C. S. (Eds.) (2020). *Designing Integrated Industrial Policies. (Vol. I). For Inclusive Development in Asia*. Routledge.
18. Kim, K., Mungsunti, A., Sumner, A., & Yusuf, A. (2020). *Structural Transformation and Inclusive Growth*. WIDER Working Paper WP-2020-31. Helsinki: UNU-WIDER. <https://doi.org/10.35188/UNUWIDER/2020/788-0>
19. Сіденко В. Р. Глобальні структурні трансформації та тренди економіки України. 2018. [https://razumkov.org.ua/uploads/article/EP\\_18\\_1\\_37\\_uk.pdf](https://razumkov.org.ua/uploads/article/EP_18_1_37_uk.pdf)
20. Пелех О. Б. Структурні зрушення в економіці України (2000–2017 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. [http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21\\_2\\_2018ua/14.pdf](http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/14.pdf)
21. Антонюк В. П. Структурні зрушення в національній економіці як загроза для сталого розвитку України. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 2 (33). С. 7-12.
22. Марков Б. М. (2017). Структурні зміни у системі економічних явищ та процесів. [http://bses.in.ua/journals/2017/22\\_2017/11.pdf](http://bses.in.ua/journals/2017/22_2017/11.pdf)

23. Дергалюк Б. В. Еволюція теорій державного регулювання структурних зрушень в економіці. *Агросвіт*. 2019. № 19. С. 12-16. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.19.12>
24. Редько К. Ю., Голембієвська Ю. Ю. Трансформація структури української економіки завдяки членству у світовій організації торгівлі, 2020. <https://doi.org/10.20535/2307-5651.17.2020.216332>
25. Потравка Л. О. Перебіг структурних зрушень сільського господарства України у контексті трансформації глобальної економіки. Глобальні та національна проблеми економіки. *Наук. вісник Миколаївського нац. ун-ту ім. В.О. Сухомлинського*, 2016. <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/36.pdf>
26. Економічне відродження через індустріальний розвиток України. Харків: Повнокопір, 2020. 432 с. <http://www.expert.kiev.ua/Renaissance2020.pdf>
27. United Nations Population Division. <https://population.un.org/wpp>
28. World Economic Prospects. Oxford Economics. <https://www.oxfordeconomics.com>
29. Europe 4.0. Addressing the Digital Dilemma. International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank, 2020.
30. Global Trends to 2030: Challenges and Choices for Europe (2019). An Inter-institutional EU project. European Union Institute for Security Studies.
31. Металлургия: Глобальные тренды 2020. ГКМ center. Київ, 2020.
32. World Economic Outlook Database. IMF. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October>
33. World Development Indicators. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
34. International Monetary Fund. 2022. World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery. Washington, DC, April.
35. Прямі втрати через руйнування та пошкодження цивільної інфраструктури, тільки ті, які задокументовані в публічних джерелах, за останній тиждень зросли на понад \$5 млрд. 01 квітня 2022. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-ostanniy-tizhden-vtrati-naneseni-vnaslidok-ruynuvannya-ta-poshkodzhennya-infrastrukturi-ukrayini-v-hodi-viyini-zrosli-na-ponad-5-mlrd>
36. Шмигаль Д. День війни з Росією коштує Україні до \$4 мільярдів. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3452024-den-vijni-z-rosie-u-kostue-ukraini-do-4-milardiv-smigal.html>
37. Ukraine appeals for financial support to ensure country's 'survival'. *The Financial Times*. <https://www.ft.com/content/46622383-d75c-4a08-b909-fbf1279b3814>
38. Держстат України. <http://www.ukrstat.gov.ua>
39. Статистика зовнішнього сектора України. НБУ. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external>
40. Через війну 7,1 мільйона осіб зазнали переміщення в Україні: нове дослідження МОМ – 06 квітня 2022. <https://ukraine.iom.int/uk/news/chez-viynu-71-milyona-osib-zaznaly-peremishchennya-v-ukrayini-nove-doslidzhennya-mom>

#### REFERENCES

1. Inclusive Growth at a Crossroads (2021). Part One of Strengthening Inclusion and Facilitating the Green Transition. *The EU Regular Economic Report*. World Bank. Brussels. July 26. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/07/26/economic-recovery-plans-essential-to-delivering-inclusive-and-green-growth-that-shields-households-at-risk-of-poverty> [in English].

2. Global Trends – 2040. A more contested world. National Intelligence Council. (2021). March. [https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends\\_2040.pdf](https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf) [in English].
3. Global economic outlook (2022). Assessing the impact of war on G7 economies, Russia and Ukraine. The Economist Intelligence Unit Limited [in English].
4. Savona, M., & Ciarli, T. (2019). Structural changes and sustainability. A selected review of the empirical evidence. *Ecological economics*, 159, 244-260 [in English].
5. Rauf, A., Zhang, J., Li, J., & Amin, W. (2018). Structural changes, energy consumption and carbon emissions in China: empirical evidence from ARDL bound testing model. *Structural Change and Economic Dynamics*, 47, 194-206 [in English].
6. Hurmekoski, E., Myllyviita, T., Seppälä, J., Heinonen, T., Kilpeläinen, A., Pukkala, T., ... & Peltola, H. (2020). Impact of structural changes in wood-using industries on net carbon emissions in Finland. *Journal of Industrial Ecology*, 24(4), 899-912 [in English].
7. Andrews, D., Nicoletti, G. & Timiliotis, C. (2018). Digital technology diffusion: A matter of capabilities, incentives or both? *OECD Economics Department Working Papers*, 1476. <http://dx.doi.org/10.1787/7c542c16-en> [in English].
8. Baldwin, Richard (2019). *The Globotics Upheaval: Globalisation, Robotics and the Future of Work*. Oxford University Press. NY. New York [in English].
9. Cremer, Jacques, Yves-Alexandre de Montjoye Heike Schwitzer (2019). *Competition Policy for the Digital Era*. Brussels: The European Commission [in English].
10. Mitropoulos, S., & Douligeris, C. (2021). Why and how informatics and applied computing can still create structural changes and competitive advantage. *Applied Computing and Informatics* [in English].
11. Comin, Diego, & Mestieri, Martí (2018). If Technology Has Arrived Everywhere, Why Has Income Diverged. *American Economic Journal. Macroeconomics*, 10 (3), 137 [in English].
12. Abraham, K. G., Haltiwanger, J. C., Sandusky, K. & Spletzer, J. R. (2018). The Rise of the Gig Economy: Factor Fiction? Available at. <https://www.aeaweb.org/conference/2019/preliminary/paper/4r9TeS37> [in English].
13. Jeon, C. Y., & Yang, H. W. (2021). The structural changes of a local tourism network: Comparison of before and after COVID-19. *Current Issues in Tourism*, 1-15 [in English].
14. Ospanbaev, Zh. A., Myrzahmetova, A. M., & Cheletti, D. (2018). Structural changes in the economy through the prism of macroeconomic indicators on the example of the republic of Kazakhstan. *Vestnik Karagandinskogo universiteta – Bulletin of Karaganda University*, 90(2), 131-138 [in English].
15. Van der Ven, C. M. (2018). Inclusive industrialization: The interplay between investment incentives and SME promotion policies in Sub-Saharan Africa. *Law and Development Review*, 11(2), 557-587 [in English].
16. Yuan, Q., Cheng, C. F. C., Wang, J., Zhu, T. T., & Wang, K. (2020). Inclusive and sustainable industrial development in China: An efficiency-based analysis for current status and improving potentials. *Applied Energy*, 268 [in English].
17. Otsubo, S. T., & Otchia, C. S. (Eds.) (2020). *Designing Integrated Industrial Policies. (Vol. I). For Inclusive Development in Asia*. Routledge [in English].
18. Kim, K., Mungsunti, A., Sumner, A., & Yusuf, A. (2020). *Structural Transformation and Inclusive Growth*. WIDER Working Paper WP-2020-31. Helsinki: UNU-WIDER. <https://doi.org/10.35188/UNUWIDER/2020/788-0> [in English].
19. Sidenko, V. R. (2018). *Global'ni strukturni transformacii' ta trendy ekonomiky Ukrainy* [Global structural transformations and trends of Ukraine's economy]. [https://razumkov.org.ua/uploads/article/EP\\_18\\_1\\_37\\_uk.pdf](https://razumkov.org.ua/uploads/article/EP_18_1_37_uk.pdf) [in Ukrainian].

20. Peleh, O. B. (2018). Strukturni zrushennja v ekonomici Ukrainy (2000–2017 rr.) [Structural shifts in the economy of Ukraine (2000–2017)]. *Naukovyj visnyk Uzhgorods'kogo nacional'nogo universytetu. Serija: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*. [http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21\\_2\\_2018ua/14.pdf](http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/14.pdf) [in Ukrainian].
21. Antonjuk, V. P. (2017). Strukturni zrushennja v nacional'nij ekonomici jak zagroza dlja stalogo rozvytku Ukrainy [Structural shifts in the national economy as a threat to Ukraine's sustainable development]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2 (33), 7-12 [in Ukrainian].
22. Markov, B. M. (2017). Strukturni zminy u systemi ekonomichnyh javyssh ta procesiv [Structural changes in the system of economic phenomena and processes]. [http://bses.in.ua/journals/2017/22\\_2017/11.pdf](http://bses.in.ua/journals/2017/22_2017/11.pdf) [in Ukrainian].
23. Dergaljuk, B. V. (2019). Evoljucija teorij derzhavnogo reguljuvannja strukturnyh zrushen' v ekonomici [Evolution of theories of state regulation of structural changes in the economy]. *Agrosvit – Agrosvit*, 19, 12-16. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.19.12> [in Ukrainian].
24. Red'ko, K. Ju., & Golembijevs'ka, Ju. Ju. (2020). Transformacija struktury ukrai'ns'koi ekonomiky zavdjaky chlenstvu u svitovij organizacii' torgivli [Transformation of the structure of the Ukrainian economy due to membership in the World Trade Organization]. <https://doi.org/10.20535/2307-5651.17.2020.216332> [in Ukrainian].
25. Potravka, L. O. (2016). Perebig strukturnyh zrushen' sil's'kogo gospodarstva Ukrainy u konteksti transformacii' global'noi ekonomiky. Global'ni ta nacional'na problemy ekonomiky [The course of structural changes in Ukraine's agriculture in the context of global economic transformation. Global and national economic problems]. *Nauk. visnyk Mykolai'vs'kogo nac. un-tu im. V.O. Suhomlyns'kogo – Scientific Bulletin of the Mykolaiv national University named after V. O. Sukhomlinsky*. <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/36.pdf> [in Ukrainian].
26. Ekonomichne vidrozhennja cherez industrial'nyj rozvytok Ukrainy [Economic revival through the industrial development of Ukraine] (2020). Harkiv: Povnokolir. <http://www.expert.kiev.ua/Renaissance2020.pdf> [in Ukrainian].
27. United Nations Population Division. <https://population.un.org/wpp> [in English].
28. World Economic Prospects. Oxford Economics. <https://www.oxfordeconomics.com> [in English].
29. Europe 4.0. (2020). Addressing the Digital Dilemma. International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank [in English].
30. Global Trends to 2030: Challenges and Choices for Europe (2019). An Inter-institutional EU project. European Union Institute for Security Studies [in English].
31. Metallurgija: Global'nye trendy 2020 (2020). GMK center. Kyiv [in Ukrainian].
32. World Economic Outlook Database. IMF. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October> [in English].
33. World Development Indicators. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [in English].
34. International Monetary Fund (2022). World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery. Washington, DC, April [in English].
35. Prjami vtraty cherez rujnuvannja ta poshkodzhennja cyvil'noi infrastruktury, til'ky ti, jaki zadokumentovani v publicnyh dzherelah, za ostannij tyzhden' zrosly na ponad \$5 mlrd (2022). <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-ostanniy-tizhden-vtrati-naneseni-vnaslidok-ruynuvannya-ta-poshkodzhennya-infrastruktury-ukrayini-v-hodiviyi-zrosli-na-ponad-5-mlrd> [in Ukrainian].

36. Shmygal', D. (2022). Den' vijny z Rosijeju koshtuje Ukrai'ni do \$4 mil'jardiv [Each day of war with Russia costs Ukraine up to \$4B]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3452024-den-vijni-z-rosieju-kostue-ukraini-do-4-milardiv-smigal.html> [in Ukrainian].
37. Ukraine appeals for financial support to ensure country's 'survival. *The Financial Times*. <https://www.ft.com/content/46622383-d75c-4a08-b909-fbf1279b3814> [in English].
38. Derzhstat Ukrai'ny [State Statistics Service of Ukraine]. <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
39. Statystyka zovnishn'ogo sektora Ukrai'ny. NBU [Statistics of the external sector of Ukraine. NBU]. *bank.gov.ua*. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external> [in Ukrainian].
40. Cherez vijnu 7,1 mil'jona osib zaznaly peremishhennja v Ukrai'ni: nove doslidzhennja MOM – 06 kvitnja 2022 [As a result of the war, 7.1 million people were displaced in Ukraine: a new MOU study – April 6, 2022]. <https://ukraine.iom.int/uk/news/cherez-vijnu-71-milyona-osib-zaznaly-peremishchennya-v-ukrayini-nove-doslidzhennya-mom> [in Ukrainian].

*Надійшла до редакції 02.05.2022.*

*Прийнято до друку 05.05.2022.*

*Публікація онлайн 24.06.2022.*